

Juhász Géza

(1894–1968)

A magyar irodalomtörténetírásnak különös, egyéni patinájú művelője távozott el sorainkból. Pályája kezdetén verseskötetet adott ki sógorával, *Gulyás Pállal* („Testvérgályák”, 1923), később is jelent meg önálló versfüzete, és szinte a halálát megelőző hónapokig írt költeményeket. Az a különös lelkiség, amely meg-megújulóan a verses önkifejezés felé ösztönözte, ott dolgozott az irodalomtörténetben is, és megérették mindazok, akik személyes kapcsolatba kerültek vele. Akik csak öregkorában ismerték, azok nem ismerték igazán. Az egyéniségnek volt valami varázsa, ami írásaiiba olvadva valami megfoghatatlan többletet képezett. Különös, friss pezsgés és lendület volt ebben az egyéniségben; benne volt az elavult sablonok szuverén eldobása, egyfajta naiv, szinte gyermeki hódolat az irodalom és az írók iránt, valami kifinomult szépségérzék, amely a művészi alkotásokban a rejtettet, az addig észre nem vettet kereste és élvezte, s amit így megtalált, azt a nyelvi kifejezésnek páratlanul közvetlen, szellemes művészetével tudta előszóban vagy írásban továbbadni. Mindenkinék, aki a katedrán vagy baráti társaságban hallgatta, van emléke egy-egy olyan pillanatról, amelyben megcsapta őt ennek a mozgékony szellemnek intuitív felvillanása.

Ahogy a húszas években Debrecen közéletében megjelent, ahogy 1945 őszén az egyetemre bekerült, környezete valami erjesztő, kezdeményező kisugárzást érzett belőle. Szervezni, a szellemeket megmozgatni különösen fiatalabb éveinek volt passziója. Füzetsorozatot szervez az élő magyar irodalomról, nagy része van a debreceni Ady-Társaság megalapításában, amelynek egyideig ügyvezető elnöke, majd elnöke, a felszabadulás után szerkeszti első irodalmi folyóiratunkat (Magyarok), majd az újjáalakult Magyar Irodalomtörténeti Társaság egyik alelnöke.

Működésének javarésze, egybehangzóan az Ady-Társaság célkitűzésével, a felszabadulás előtt csaknem kizárólag a kortárs-irodalomra koncentrálódik, vagy pedig olyan szemléldésekre, amelyek a magyar irodalom egészét érintik („Bevezetés az új magyar irodalomba”, 1928). Kiseb cikkei fölött ilyen címetek olvashatunk: „Európai irodalom és magyarság”, „A magyar irodalom regénye”, „Irodalmunk nyugati szemmel” stb. A nagyszámú tanulmányának a maga idejében fontos irodalompolitikai szerepe volt Debrecen és jelképesen az ország szellemi harcaiban. Élő irodalom, hivatalos irodalompolitika és irodalomtörténetírás nagy megosztottságának átvizetideiben *Juhász* tanulmányai jelentős mozzanatai a harcnak az új, nyugatos magyar irodalom' főként Ady és Móricz elismertetéséért, a magyar kulturális köztudatba való beemeléséért, eszmei és művészi vívmányaik továbbviteléért. Mondani sem kell, hogy nem pusztá eszmei harcról volt szó: társadalmi harc volt ez mindvégig, egy vidéki városnak az országánál még kedvezőtlenebb légkörében. Harcainak ez a rugója, s a harmincas évek megsűrűsödő reformszelleme vitte közel személyes kapcsolatok formájában is a népi írókhoz, akikről az első összefoglalást adta, ma is tanulságos kötetecskejében („Népi írók”, 1943).

Ez időbeli irodalomtörténeti működésének fő műfaja az esszé, a félig belletrisztikus jellegű tanulmány; ezeknek több változatát művelte: írt néhány oldalas elmefuttatást, emlékeztést, több portrét (Móriczról, Babitsról, Eötvösről); önálló, átfogóbb anyagot fargyaló kötetei is valójában esszé-füzérek. Külön említést érdemel egy szintetikus vállalkozása: „A magyar szellem vándorútja” (1938, megérte a második kiadást is 1942-ben), — élményszerű panoráma a magyar irodalom egész fejlődésmentéről. Alkotójára vall, hogy a középiskolai tanítási gyakorlatból nőtt ki, és első változatát napilap közölte cikksorozatban. Minimális filológiai alapon, a modern stílustörténeti és lélektani szemléletet is érvényesítve állítja be valamennyi nevesebb írónkat egy magateremtette szintézis kereteibe. — Irodalomtörténeti működése már 1945 előtt részletes nyilvános elismerésben: a harmincas évek elején feltűnik az Erdélyi Helikon ismeretes pályázatán (amelyen *Szerb Antal* megelőzi), később Babitsék Baumgarten-díjban részesítik.

Egyetemi tanár korában, a negyvenes évek legvégén kapja a MTA-tól azt a feladatot, hogy rendezze sajtó alá Csokonai összes műveinek kritikai kiadását. Két évtizeden át ez lesz életének célja és tartalma, s ez a megbízás veti rá tragikus árnyékát élete utolsó éveire. Halála előtt a kórházi ágyon még a Csokonai-versek kronológiáját diktálta, mégis úgy kellett eltávolítani, hogy a nagy műből mindössze néhány forgács jutott a nyilvánosság elé („Csokonai ismeretlen fordításai”, ItK 1953, „Csokonai Rozáliája”, It 1953, „Csokonai zsengei”, It 1955, „Csokonai verselése”, Studia Litteraria 1963, „Csokonai dunántúli klasszicizmusa”, Alföld 1963, „Csokonai forradalmi kátéja”, Alföld 1965, „Az első magyar mű-népdal”, Alföld 1967). A kevés látható eredmény mögött hősies küzdelem és jelentékeny, kéziratban maradt feldolgozás áll: a kiadás egyes kötetének csaknem kész jegyzetapparátusa és egy Csokonai-monográfia első, kidolgozott része. A munkának megvolt a személyi nehézsége: az addig nagy távlatokban, inkább élményszerűen dolgozó esszéíró egyszerre szétágazó filológiai feladatok megoldása elé került, — tárgyilag pedig a Csokonai-hagyaték tele van egyedi rejtélyekkel. *Juhász Géza* nemcsak napvilágra hozta ezeket a rejtélyeket, hanem egyrészüket sikerült is tisztázni. Részlettanulmányaiból és hagyatékából kiviláglik, hogy nagyobb távlatban is ritka alaposágú filológussá képzezte ki magát, aki bámulatos tájékozottsággal igazodott el a nyelvi és verselési adalékok útvesztőjében. Ő azonban kezdetből fogva többet akart a filológiai pepecselésnél, és a hibátlan szövegkiadásnál. Ő meg akarta fejteni Csokonai egyéniségét, tisztázni akarta írói alkatát, eszmei és ideológiai arculatát. Mint az effajta nagy rajongók, ő is kialakított magában egy Csokonai-képet, amelyhez makacsul ragaszkodott, védeve a kritikák és kértelkek ellenében. Konceptiójának egyes elemeit a kívülálló túlideologizáltak, a színezést helyenként túlfokozottnak érzi, — a végleges ítéletet majd a további kutatás fogja meghozni.

Az élő embert magát elvesztettük. Irodalmi alkotásai és emlékeink csak múlt csillámát tudják megőrizni az emberi és tudós egyéniség eleven varázsának. Öröksége ott él tanulmányaiban és hatalmas kéziratos hagyatékában. Ennek gondozása és továbbfejlesztése az utódok és tanítványok feladata, és erkölcsi kötelessége a magyar irodalomtudományak.

Barta János

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság nyíregyházi vándorgyűléséről

A Magyar Irodalomtörténeti Társaság 1968. október 18–19–20-án, Krúdy Gyula születésének 90. és a Nyugat megindulásának 60. évfordulója alkalmából Nyíregyházán tartott vándorgyűlést. Az első napi előadásorozatot a Társaság elnöke, *Komlós Aladár* nyitotta meg, Krúdy megítélésének változásait és problematikusságát vizsgálva. Az írók jellegét líraiságuk, zeneiségük hangsúlyozásával és Krúdy hőstípusainak meghatározásával érkeeltette. Mint mondta, Reviczky az álom-lírárt, Krúdy az álom-regényt teremtette meg irodalmunkban. Helyét irodalmunk fejlődésében a nyugatos új irodalom harcosai között jelölte ki, minthogy írásművészetét a szubjektívizmus, az álmodozás, a merész asszociációk föltszabadtása jegyében fogant. Ezután *Szabó Ede* olvasta fel esszéjét a sokarcú Krúdyról, „Szerepjátszás és szenvedés” címmel. Krúdy világának meghökkenő eredetiségét, fájdalmas meg hasonlottságát azzal magyarázta: gyöngéd érzelmessége mögött szenvedély izzik. Biedermeier édeskességét, modorosságát eltűzötták eddig. Krúdy művei tele vannak disszonanciával, nem mindent szépít meg. Egy központi kérdésre keres választ mindenütt: mit tegyünk? Az érett Krúdy-műben *Szabó Ede* három réteget választ szét: az idilli érzelmek, romantikusság, líra rétegét, a dezillúzió, kritika, ironia, cinizmus rétegét, vagyis a burkolt epikát és végül a démonit: a szenvedés, a pusztulás drámáját. A három réteg stiláris megfelelői: a meghatott finomság, gyengédség, gordonkahang, az ideges szaggatottság pongyola szofizmákkal s harmadiknak a ditirambus, szürrealista metaforazuhogás, dadogás. Az irodalomtörténész feladata a szerepjátszó rejtekezésben magárevett sokféle arc mögött a szenvedő, az igazi Krúdyt megkeresni. *Katona Béla* Krúdyt és az 1918/19-es forradalmak kapcsolatát vizsgálva arra hívta fel a figyelmet, hogy a publicisztika Krúdy életművében nem melléktermék, s hogy Krúdy társadalmi haladásához való viszonyának értékelése nem lehet helyes, ha nem fejlődésükben vizsgáljuk nézeteit, hanem csak egy-egy kiszakított cikkben vagy idézetben. *Barta András* előadása („Krúdy pokoljárása”) a vázlatos pályaképpel és az „Asszonyságok díja” c. regény elemzésével azt bizonyította, hogy Krúdy legjobb műveit válságos időszaikában írta, egyéni írói hangja akkor született meg, amikor rádöbbsent, hogy az önvizsgálat parancsoló kényszer. Krúdynál tehát nem az a lényeges és jellemző, hogy honnan valók alakjai, hanem az, amit alakjai szimbolikájával kifejez. *Baránszky Jób László* a magyar és európai irodalmi egyidejűség különös esetét: Krúdyt és Proust stílusimpresszionizmusának párhuzamosságait és különbségeit fejtegette, szintetizáló, illetve analízáló emlékezőtechnikájukat vizsgálva. A specifikusan